

Kilder til Krønikens tid

Foredrag 27. 4. 2004

Højere uddannelser i 1950'erne - studenter og professorer

1950'erne var præget af, at store forandringer var undervejs i samfundet. Flytning fra land til by. Fra en økonomi baseret på landbrug med lavt uddannelsesniveau til en økonomi baseret i første omgang på industri og – som vi nu ved – senere på information og service.

I 1950'erne var det udbygningen af industrien og dermed de tekniske fag, som stod i centrum for den bevidste og planlagte udvikling. Det fik også betydning for de højere uddannelser.

I løbet af 1950'erne skete der ganske vist ikke de store ændringer i studentertal eller fagenes udformning. Allegevel blev meget forandret i løbet af de 10 år. Det vil jeg illustrere med to billeder.

(Billede af demonstrationen)

Det første billede er taget på Christiansborg Slotsplads 2.februar1951. Her var der samlet ca. 10.000 studerende, professorer og andre lærere og rektorer fra Danmarks to universiteter og fra de andre højere læreanstalter som Landbohøjskolen, Danmarks tekniske Højskole og Tandlægeskolen.

10.000 deltagere – det var overraskende mange i betragtning af at f.eks. Københavns Universitet på det tidspunkt kun havde godt 5000 studerende

Studenter, professorer og rektorer mødtes her med et fælles ønske om bedre forhold for de højere uddannelser. Studenterne trængte til bedre studiefinansiering – de gamle legater rakte ikke så langt, og forældrene havde heller ikke samme muligheder som tidligere for at understøtte de unge under uddannelse. Forskerne kunne ikke længere få tilstrækkelig støtte fra Carlsbergfondet, men ønskede bedre støtte fra staten.

Der var altså – bogstaveligt talt – fælles fodslag mellem studerende og professorer i 1951.

I ugerne før demonstrationen havde spørgsmålet flere gange været taget op i radioen, i en radiomotage af Viggo Clausen, i foredrag af Niels Bohr og i en diskussion mellem studenterrådet og rektor for Københavns Universitet, som for åben mikrofon havde lovet at gå i spidsen for demonstrationen.

Politikerne var – som forventet – positive overfor forslaget, om end det ikke medførte konkrete løfter den samme dag.

Demonstrationen er et eksempel på, at det lykkedes at bruge pressen til at skabe opmærksomhed om disse gruppers problemer.

Arkivalier om demonstrationen findes bl.a. i Danske Studerendes Fællesråds arkiv.

1952: Penge til videnskab og studerende

- Statens Almindelige Videnskabsfond – Hvidberg går udenom Videnskabskommissionen
- Ungdommens Uddannelsesfond – meget mindre end Ungdomskommissionen havde foreslået

Forbilledet for Statens Almindelige Videnskabsfond var Carlsbergfondet, forskerne ville gerne have mere af det samme. Det var undervisningsministeren, den konservative teologi-professor Hvidberg med på. Han ville helst undgå statslig kontrol af midlerne, men Socialdemokratiet pressede på, og der blev indført en vis politisk kontrol med fordelingen af midlerne.

Videnskabsfonden blev oprettet uden om videnskabskommissionen, som arbejdede fra 1946 til 1955. Det var altså så som så med universiteternes direkte indflydelse på den nye ordning, selv om Hvidberg tog flere universitetsfolk med på råd i udformningen af den nye fond.

Ungdommens Uddannelsesfond var et forslag fra Ungdomskommissionen. Legatværdien var stærkt formindsket gennem det 20. århundrede og man ønskede også en bredere social adgang til uddannelserne, en demokratisering. Selv om fonden blev forøget flere gange gennem 1950'erne, var den stadig beskedent.

1946 - 1955: Videnskabskommissionen

- Universitetsfolk, politikere og embedsmænd.
- En skuffelse for universiteterne

Videnskabskommissionen:

- med repræsentanter fra næsten alle højere læreanstalter samt alle politiske partier (ikke Jørgen Jørgensen, men Christiansen) og embedsmænd fra Undervisningsministeriet og Finansministeriet
- lavede tre betænkninger, men blev som sagt overhalet indenom i det vigtige spørgsmål om Videnskabsfonden.
- man diskuterede også forskerrekruttering, men det tog lang tid at få blot nogle af forslagene gennemført
- Skuffelse for universitetsfolkene, der havde forhåbninger om at få ændret meget, vilje til at diskutere til bunds

Eget arkiv med materiale og referater

1957 - 1961: Undervisningsmin. byggeudvalg

- Universitetsfolk og embedsmænd
- Det økonomiske sekretariat tilretter beregningerne

Videnskabskommissionen blev nedlagt i 1955 og universiteterne var kun sparsomt repræsenteret i de store kommissioner som arbejdede med uddannelsesspørgsmål i 1950'erne: Arbejdsmarkedskommissionen og Teknikerkommissionen.

Da der i 1957 blev åbnet for universitetsbyggeri blev der under Undervisningsministeriet nedsat et byggeudvalg, bestående af universitetsfolk og embedsmænd. Det blev i realiteten til et redaktionsudvalg, som behandlede de planer, der via universiteterne blev indsendt af de enkelte professorer. Planerne byggede ikke på prognoser om fremtidige behov, men på de fagligt funderede ønsker på de enkelte fagområder.

I København var der enighed om at de humanistiske fag skulle forblive i centrum, mens Nørre Fælled skulle udbygges til matematiske og naturvidenskabelige fag: Zoologisk Museum og HC Ørsted-instituttet

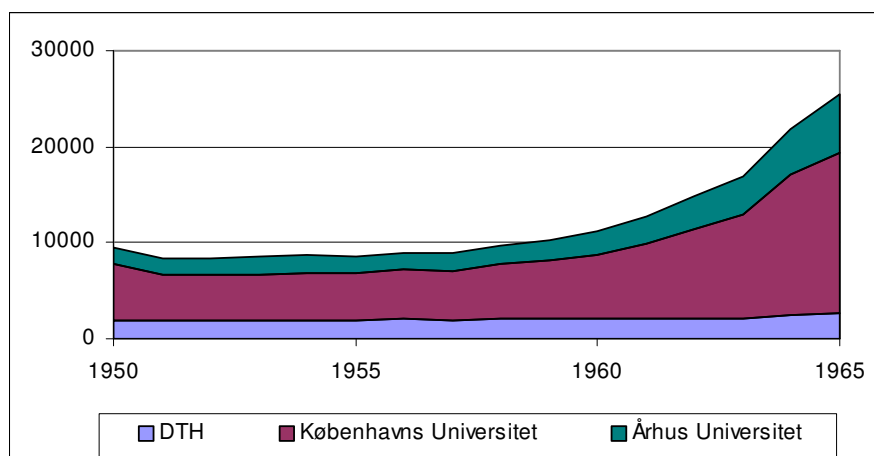
Det skulle imidlertid vise sig at være så som så med universiteternes indflydelse på planerne. Regeringen bad Det økonomiske Sekretariat om at opstille andre planer for universitetsbyggeriet, planer som helt kort betød mere til de matematisk-naturvidenskabelige fag og mindre til Århus.

Byggeudvalget var reelt kørt ud på et sidespor.
Det Økonomiske Sekretariat fandt dog opgaven meget vanskelig, og opgav at ændre grundlaget for planerne, ønskerne fra professorerne.

I universitetsudbygningen i slutningen af 1950'erne blev der ikke taget højde for kommende studenterekspansion.

Eget arkiv med materiale og referater

Antal studerende 1950 - 1965

Antallet af studerende var nogenlunde uforandret i første del af 1950'erne. I slutningen af 1950'erne begyndte stigningen i studentertallet, og i første del af 1960'erne tog stigningen for alvor fart.

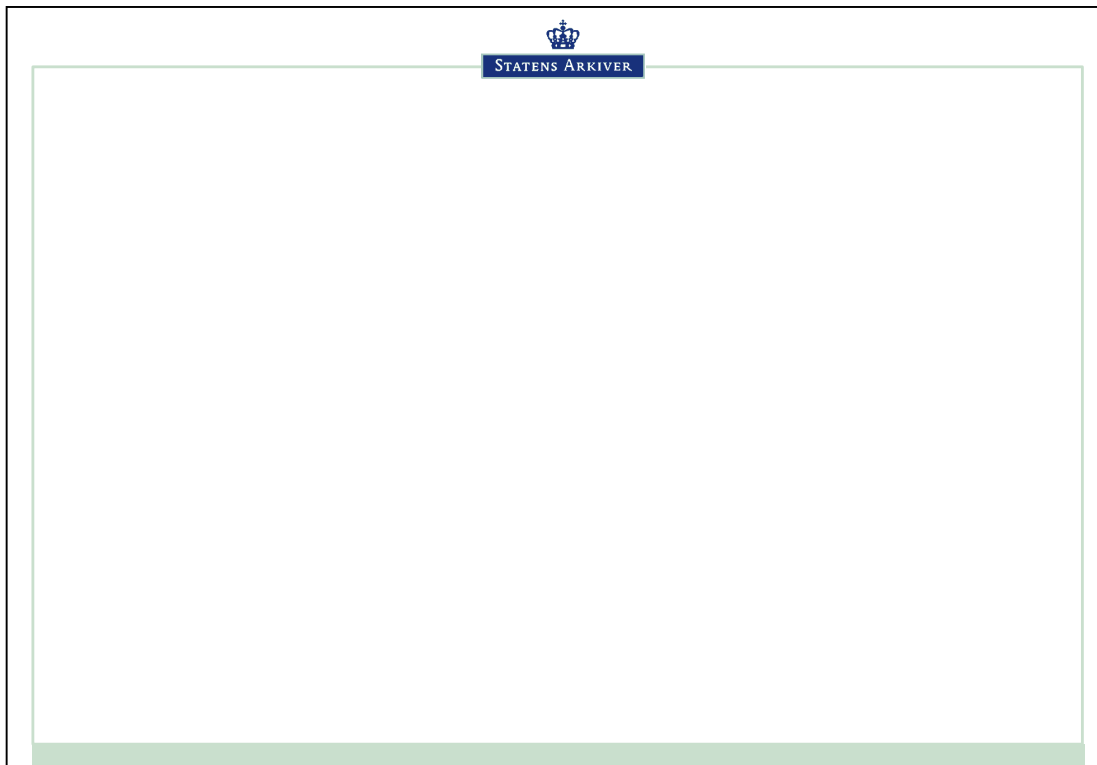
Det var ikke en udvikling, som universiteterne hilste velkommen.

Københavns Universitet mente at smertegrænsen lå på max. 12.000 studerende, Århus Universitet mente at kunne rumme ca. 5.000 studerende.

Begge grænser var overskredet allerede i 1965, men stigningen fortsatte også derefter.

Universiteterne ønskede at fastholde, hvad der blev anset for gode studiemiljøer, derfor ønskede man ikke for mange studerende. Politikerne ønskede derimod flere med akademisk uddannelse og en demokratisering af uddannelserne.

Afstanden mellem universiteter og politikere blev større og større. Også inde på universiteterne var enigheden fra begyndelsen af årtiet ved at høre op.

(Illustration fra Studenterbladet 1958)

Her er så det andet billede jeg vil vise jer. Det er fra Studenterbladet 1958, hvor der var en længere artikelserie om ”de nye akademikere”.

En ny opfattelse af de studerende

Slåbrok-student blev uddannet til at ”indtage aandskæmpens plads”.

Ny-akademikere: studiet er udelukkende en professionel træning til et praktisk erhverv

Denne diskussion af to forskellige studentertyper fik også et politisk udtryk, nemlig i studietidsudvalget.

1958: Studietidsudvalget

- Generelt krav om nedsættelse af studietiden, bl.a. fra Knud Thestrup
- Thorkil Kristensen foreslår bacheloruddannelser
- 1965: Opløser sig selv uden at have skrevet betænkning

Studeitidsudvalget var - som I ser - politisk begrundet.

Både studerende og politikere ønskede studietiden nedsat, de lange studietider blev anset for at være for dyre, både samfunds- og privatøkonomisk

Bacheloruddannelser: afvises af alle universitetsfolk, begrundes med oprettelsen af DIA, Danmarks Ingeniørakademi

Denne problematik blev taget meget alvorligt i slutningen af 1950'erne, stort emne i den offentlige debat

Holder kun få møder, opløser sig selv i 1965, overgiver emnet til Planlægningsrådet

Arkiv i Københavns Universitets journalsager

1958 - 1959: Studenternes kritik af studieforholdene

- Vanskelig studiestart, "spildte år"
- For stort (og forældet?) pensum
- For store eksamener
- Dårlig undervisning

Nedsættelse af studietidsudvalget gav anledning til en stor offentlig debat, der var ikke mange forsvarere for lange studietider, men kritikken fra de borgerlige politikere var ikke helt den samme som kritikken fra de studerende. Den nye studentertype ønskede ændringer, men fandt endnu ikke alliancepartnere. Som bekendt kom styrelsesloven først i 1970. I slutningen af 1950'erne klagede de studerende over studieforholdene:

Vanskelig studiestart: Svært at blive universitetsstuderende.

Politikerne: mere kursuspræget undervisning

Studerende: bedre studevejledning, socialrådgiver osv..

Pensum: Hastig videnskabelig udvikling, stadig nye stof føjes til, men intet tages ud

1. Del og 2. Del: Meget eksamenslæsning, men man håber at få eksamensfri perioder ved at koncentrere eksamener

Dårlig undervisning: ukoordineret, uannoncerede aflysninger, mangler kontakt mellem studenter og professorer

Uenighed mellem studenter og professorer

- De frie studier
- Effektive studier
 - som giver et levebrød

Frie studier eller effektive studier, en diskussion som stadig pågår

Frie studier: studiefrihed, lærefrihed, forskningsfrihed

Studenternes ret (og pligt) til at læse frit, udenfor pensum, gå til alle slags forelæsninger, vegetere, deltage i frie diskussioner ...

et idealbillede

Nogle professorer mener, at studenternes kritik ikke vedrører offentligheden

Effektive studier:

kort sagt: så ønskede de studerende bedre studieforhold, nærmere kontakt med professorerne, overskuelige studieforløb og et pensum de fandt relevant.

Det blev med et af tidens plus-ord til et krav om ”effektive studier” – og presset af den dårlige studieøkonomi også til et krav om at studierne faktisk kunne bruges til at skaffe folk et arbejde på længere sigt.

Status 1960

- Ny studentertype
- Professorerne har hverken allierede eller deciderede fjender
- Frie studier eller effektive studier?

I 1960 er status altså at en ny studentertype er dukket op, studenter som stiller krav om forandring på universiteterne, både hvad angår form og indhold.

Overfor dem står professorerne, der forsvarer det universitet, som hverken studenter eller politikere rigtigt er begejstrede for. På dette tidspunkt står professorerne ret alene, kritikken mod dem er spredt og de har stadig magten på universitetet.

Ingen har universiteternes ekspansion som emne. Den inspiration, der kunne ligge i kritikken, bliver ikke brugt til noget. Man lader sig heller ikke inspirere af de svenske forhold, hvor universitetspolitikken netop foregriber 1960'ernes voldsomme eksplosion i studentertallet.

1950'ernes universitetspolitik foregreb ikke udviklingen på universiteterne i 1960'erne.

STATENS ARKIVER

Else Hansen
Seniorforsker
Rigsarkivet

eha@ra.sa.dk